

УДК 37:004.9“202”

DOI: <https://doi.org/10.31470/2518-7600-2022-17-199-226>

**THE INFORMATION AGE IS A SOCIETY OF
KNOWLEDGE AS THE REQUIREMENT OF A NEW
APPROACH TO THE EDUCATIONAL PROCESS**

**ІНФОРМАЦІЙНА ЕПОХА – СУСПІЛЬСТВО ЗНАНЬ ЯК
ВИМОГА НОВОГО ПІДХОДУ ДО ОСВІТНЬОГО
ПРОЦЕСУ**

Людмила Шимченко,
*кандидат філософських наук,
доцент, доцент кафедри
соціальних комунікацій,
документознавства та
інформаційної діяльності,
E-mail: ShymchenkoL@ukr.net
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-2165-1377>,
Університет Григорія
Сковороди в Переяславі,
вул. Сухомлинського, 30,
м. Переяслав, Київська обл.,
Україна, 08401*

Liudmyla Shymchenko,
*Ph.D., Associate Professor,
Associate Professor of the
Department of Social
Communications,
Documentation and Information
Activity,
E-mail: ShymchenkoL@ukr.net
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-2165-1377>,
Hryhorii Skovoroda University
in Pereiaslav,
30, Sukhomlynskyi Str.,
Pereiaslav, Kyiv region,
Ukraine, 08401*

Алла Зленко,
*кандидат історичних наук,
доцент, доцент кафедри
соціальних комунікацій,
документознавства та
інформаційної діяльності,
E-mail: zlenko.am@ukr.net;
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-5586-3984>*

Alla Zlenko,
*Ph.D. in Historical Sciences,
Associate Professor, Associate
Professor of the Department of
Social Communications,
Documentation and Information
Activity,
E-mail: zlenko.am@ukr.net;
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-5586-3984>*

*Університет Григорія
Сковороди в Переяславі,
вул. Сухомлинського, 30,
м. Переяслав, Київська обл.,
Україна, 08401*

*Hryhorii Skovoroda University
in Pereiaslav,
30, Sukhomlynskyi Str.,
Pereiaslav, Kyiv region,
Ukraine, 08401*

Оксана Плужник,
*доктор філософії, доцент
кафедри соціальних
комунікацій,*

*документознавства та
інформаційної діяльності,
E-mail:*

*oks.pluzhnik1@gmail.com
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-8780-8288>*

Researcher ID: ACO-8479-2022

*Університет Григорія
Сковороди в Переяславі,
вул. Сухомлинського, 30,
м. Переяслав, Київська обл.,
Україна, 08401*

Oksana Pluzhnyk,
*Ph.D. in Educational
Sciences, Associate Professor of
the Department of Social
Communications,*

*Documentation and Information
Activity,*

*E-mail:
oks.pluzhnik1@gmail.com
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-8780-8288>*

Researcher ID: ACO-8479-2022

*Hryhorii Skovoroda University
in Pereiaslav,
30, Sukhomlynskooho Str.,
Pereiaslav, Kyiv region,
Ukraine, 08401*

ABSTRACT

The publication is dedicated to the study of new approaches to the educational process in the conditions of building a knowledge society, where special attention is paid to the innovative teacher who is able to both assimilate and produce new ideas; to use new forms, methods and methods of training specialists in institutions of higher education, since the information age requires from a young professional the skills of working with information, the skills of computer processing of information and knowledge, replenished throughout life, to transform an information resource into a product, service, new knowledge .

The article highlights the issue of changing the modern educational paradigm associated with the global revolution and transformational socio-economic changes, the emergence of a new information culture and in connection with the establishment of the perception of dynamic knowledge as the main value of the modern era. The dynamic knowledge and intelligence of the employee become the basic means of production, contribute to changing the way of life, communication, thinking, vision of the future and understanding of the future, therefore the article considers the directions and mechanisms of acquiring new knowledge.

From the point of view of the change of the educational paradigm, the prospects for the implementation of the competence approach in higher education are considered, which involves the training of a specialist who is fluent in the profession and is thoroughly oriented in related fields of activity, ready for constant knowledge growth and social mobility.

The article analyzes the experience of teacher-student cooperation on the system of acquiring skills for mastering existing and producing new knowledge, which develops self-education abilities, the ability to work with various information and data, and forms a new communicative culture. It is indicated that due to the pedagogy of partnership based on the principles of equality, complementarity and equivalence, the effectiveness of the system of active problem-based learning (discussions, round tables, case methods, debates, etc.) is ensured; developing skills:

- independent cognitive activity and critical thinking;*
- use of ICT with an understanding of the strengths and weaknesses of their application;*
- building effective communication during preparation and during training sessions;*
- constant deepening of intellectual development;*
- organization of the individual educational process and selection of effective learning strategies;*
- training oneself as a specialist, in accordance with the requirements of the modern labor market.*

Keywords: *educational process, information resources, knowledge society, social capital, intelligence, active learning methods, partnership pedagogy.*

Постановка проблеми. Новий час, що є результатом трансформаційних процесів, впливає на розбудову більш відкритого, громадянського суспільства; на формування нової держави та економіки і, відповідно, нової, чи кардинально удосконаленої освітньої системи з педагогом-новатором, здатним об'єктивно оцінювати нові ідеї, готовим творчо засвоювати і використовувати в своїй роботі все нове, прогресивне; з студентом, здатним жити в глобалізованому та динамічно змінному світі, готовим сприймати змінність як вагому складову власного способу життя. Трансформаційні процеси, що супроводжуються інформаційною змінністю, вимагають від людини вмінь нестандартно і швидко приймати рішення, тому педагогічний склад освітньої системи повинен відмовитись від існуючих стереотипів педагогічної праці і спрямувати зусилля на компетентісний підхід в освіті, що означає: навчатися впродовж життя, навчатися отримувати знання, навчатися працювати, навчатися разом.

Для навчального процесу головним постає – знайти механізми, за рахунок яких практична ефективність від співпраці студентів та викладачів була б найвищою. Цифрові можливості сприяють отриманню масиву знань, гарантують постійну підтримку у формуванні соціального капіталу, що в умовах переходу до інформаційної економіки, стає найбільш затребуваним ресурсом. Тому освітній процес повинен, використовуючи і цифрові можливості, і різні форми передачі/надання знань, забезпечити молодому поколінню гарантії їх успішності через знаннєві компетентності. Набуття останніх можливе завдяки непростій формі передачі знань від викладача, а переважно через спонукання студентства до великої роботи над поглибленням, набуттям власних знань. Викладач повинен стимулювати поглиблене самонавчання,

пропонувати спільне проблемне навчання, активізувати процес набуття знань, застосовуючи різноманітні активні методи навчання.

Компетентнісний підхід, напрацювання умінь вирішувати різноманітні ситуативні проблеми допоможуть студентству бути успішними, конкурентоспроможними та цінними на ринку праці, тому питання зміни освітньої парадигми, технології, методів, форм та засобів навчального процесу, є актуальним як ніколи раніше.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематика інформатизації, формування інформаційного суспільства, забезпечення переходу до знаннєвої епохи стала предметом дослідження широкого кола науковців, з-поміж яких особливий інтерес становлять праці І. Арістової (Арістова, 2013), О. Мельника (Мельник, 2007), О. Пархоменко (Пархоменко, 2010), Н. Писаренко (Писаренко, 2013), С. Савченко (Савченко, 2014), Н. Федорова (Федорова, 2015). Інноваційна освіта в нових умовах розбудови суспільства знань розглядалася такими вченими, як В. Бикало (Бикало, 2022), О. Данильян (Данильян, 2022), О. Дзьобань (Дзьобань, 2022), Л. Сідун (Сідун, 2011), С. Шаров (Шаров, 2018) та ін.

Метою написання статті є дослідження ефективних підходів до освітнього процесу в умовах розбудови суспільства знань.

Виклад основного матеріалу дослідження. Інформаційна епоха розвитку людства вимагає нових підходів до освітніх процесів. Використання великого об'єму інформації потенційно забезпечує зростання ролі динамічних знань (постійно поновлюваних). Потреба в таких знаннях стає одною з найвагоміших цінностей людини, тому вимоги до освітнього процесу, до ролі освітніх закладів, як провідників динамічних знань, зростають. В чому повинні проявитися зміни в освітньому процесі, так як основного завдання навчальних закладів ніхто не відміняв – надати базові знання, навчити вчитися, сформувати розуміння потреби в знаннях як

локомотиві суспільного та особистісного становлення – питання, що все більше постає перед освітньою спільнотою України, а, отже, необхідним постає удосконалення парадигми сучасної освіти.

В основі освітньої парадигми є знання, форми та механізми їх отримання. В умовах «кіберпросторової економіки» динамічні знання стають цінністю, так як є невичерпним ресурсом, здатним швидко оновлюватись, змінюватись відповідно суспільному запиту. Процес оновлення знань відбувається на основі інформаційного ресурсу – його наявності, доступності для використання і здатності та вмінь людини працювати з інформацією. Результатом такої «дотичності» людини до інформаційного ресурсу і стає продукування нових знань, здатних в певній мірі замінювати/змінювати ресурси: сировину, землю, капітал; змінюючи ресурс часу, роботи, простору.

В інформаційну епоху динамічні знання та інтелект працівника стають головним надбанням будь-якої юридичної особи, як базовий засіб виробництва. В умовах конкурентного протистояння виробництво потребує постійного оновлення. Основним елементом, що зазнає швидких змін, є знання працівника, що удосконалюються та видозмінюються через механізм навчання впродовж всього життя. Особливістю такого навчального процесу стає невідривність від виробництва засобами інформаційної комунікації. Тому, як ми розуміємо, і із цих нових потреб повинна кардинально змінюватись сучасна парадигма освіти.

Отже, динамічні знання стають провідним продуктивним чинником сучасного інтелектуального і духовного суспільного розвитку, а тому освітній сектор має взяти на себе відповідальність за: доступність цифрової освіти, розширення спектру і поліпшення якості освітніх послуг, забезпечення індивідуальності/колективності в системі отримання знань з пріоритетним людино-центричним принципом гарантування індивідуальної траєкторії формування і розвитку неповторної особистості, що навчається.

Саме таке спрямування діяльності освітнього сектору, незалежно від рівня і компетентнісного спрямування, забезпечить «розквіт» природних нахилів особи; розкриє здібності та виявить обдарованість, сприяє створенню вмінь до дослідницької та аналітичної діяльності, гарантує практично спрямовану навченість. Підхід, вказаний нами, закладе такий освітній фундамент, який підвищить ймовірність успішного працевлаштування, гідної оплати праці, щасливого життя. Отже, освітній процес набуває рис людиновимірного розвитку ландшафту по-життєвого вдосконалення особистості через механізми розширення освітніх горизонтів людини та осмислення потреби в цьому для професійного зростання, матеріального забезпечення та духовного удосконалення.

Відповідно до сучасної парадигми освіти повинно стати догмою, що центральною фігурою в освітньому процесі є той, хто навчається, а «провідником», організатором і натхненником – викладач; що використання цифрових технологій буде супроводжуватись зміною складу, структури та масштабів суспільної діяльності і людина повинна бути готова до цього. Повинне бути постійне усвідомлення великої ролі динамічних знань, для досягнення успіху; сприйняття потреби у нових знаннях як гарантії попиту на ринку праці; відчуття необхідності в пізнанні світу та самовдосконаленні і за рахунок власних сил, і за допомогою зовнішніх систем. Освіта зобов'язана взяти на себе роль таких зовнішніх систем, а в молодому поколінні – закласти розуміння та вміння використовувати освітнє середовище в самореалізаційних процесах.

Той, хто навчається в умовах переходу до використання нових технологій, набуває розуміння про неминучість і постійність змін та про необхідність неперервної освіти. Нова парадигма освіти чітко вказує на напрямки, шляхи, механізми для набуття нових знань; повинна спрямувати людину будь-якого віку, будь-якої професії при потребі перенавчитися, по-новому навчитися і продовжувати свій життєвий поступ через оновлену працю.

Змістовим наповненням «оновленої праці» стають знання, як результат проаналізованої та систематизованої інформації для ефективного використання в практичній діяльності, направленій на ініціювання, проектування чи реалізацію прогресивних інновацій. Тих інновацій, які видозмінюють процеси, забезпечують удосконалення, докорінно змінюють напрямки вирішення проблем, модернізують чи оновлюють. При цьому – забезпечують індивідуальний розвиток, удосконалюють інтелектуальний потенціал, видозмінюють професійні компетентності. «Оновлена праця» через механізм теоретико-практичної навченості забезпечується удосконаленням системного мислення, пов'язаного з прагненням до інноваційної діяльності. Таким чином, закладається фундамент соціального капіталу, формування якого і повинно бути основою основ нової освітньої парадигми.

Формування соціального капіталу не може проявлятися лише в професійно-виробничому спрямуванні; це багатогранність, що має глибинну духовно-ціннісну основу – людиноцентризм, свободолюбство з вмінням свободою користуватись, почуття гідності, порядність до оточення і дій, чесність і відповідальність, толерантність і наполегливість, патріотизм і людинолюбство. Соціальний капітал в українському вимірі, це не лише прив'язка до вітчизняного виробництва та суспільних відносин – це активна участь в глобалізаційних процесах, а тому – інтернаціоналізм в найкращих його проявах з високим рівнем національної гідності при погодженості з верховенством міжнародного та національного права; демократичність в світових масштабах.

Глобалізаційні процеси активізують населення країни до пошуку роботи з хорошими заробітками, комфортнішим рівнем життя, якіснішою медициною. На 2016-2018 роки Україна входила до першої десятки країн-донорів міжнародних мігрантів у світі. За різними оцінками кількість трудових мігрантів сягає 4 млн. осіб. При цьому, одночасно за межами

країни може знаходитися близько 2,6-2,7 млн. осіб (Скільки українців поїхало..., 2018). На момент початку повномасштабного вторгнення росії в Україну, за свідченням ООН, за кордоном перебувало 2,8 млн. Українців(Майже 4 мільйони..., 2022).

Велика частка цих мігрантів в умовах війни – жінки і діти, де останні продовжили навчання в зарубіжних країнах і потенційно можуть претендувати на подальше проживання. Для України сьогодні це вихід зі складної ситуації, але в подальшому може стати великим мінусом у забезпеченні економічної відбудови. Можна з різних позицій говорити про міграцію, але хотілося б акцентувати увагу на необхідності зміни політики нашої держави на предмет необхідності швидкого переходу до розвитку знанневої економіки: нові технології та виробництво, нові вимоги до рівня кваліфікації працівників, самозайнятість, корпоративна культура, креативність, ініціативність, відповідальність та достойний рівень безпечного життя. В цьому випадку не лише ті, хто отримає освіту і досвід, повернуться з-за кордону, а й привезуть із собою уже готових фахівців. Освіта в системі переходу до знанневої економіки закладає основу: базові знання, принцип вчитися вчитись, виховання громадянськості, патріотичності та відповідальності за відповідність новим вимогам суспільства і економіки.

Такими новими вимогами стають: потреба в змінюваній, відповідно часу, освітній базі особистісного розвитку людини, в підвищеній доступності освіти, в розширенні спектру освітніх послуг на основі поліпшеної якості освітніх процесів. Врахуванню підлягає і затребуваний в часі особистісний підхід з забезпеченням, як ми вказували раніше, індивідуальної траєкторії навчально-виховного процесу, спрямованого на дослідницько-практичну навченість, на формування морально-вольових якостей та активної громадянської позиції.

Направленість освітнього процесу в умовах переходу до знанневого суспільства та економіки повинна

супроводжуватись вибором нових механізмів передачі знань та набуття практичних навичок. Широке використання цифрових та оптико-волоконних технологій у сфері суспільного життя, прискорення інтеграційних та комунікаційних процесів, можливість більш продуктивного опрацювання електронних даних вимагають від освітнього процесу подальшої масштабної інформатизації, широкого застосування комп'ютерно орієнтованих засобів навчання, електронних освітніх ресурсів. Враховувати потрібно і використання студентами сервісів відкритих мереж, рівень можливої мобільності тих, хто навчається.

В навчальному процесі особливо важливим стає знаходження форм і методів співпраці викладач/студент по системі набуття навичок оволодіння існуючими та продукування нових знань. В такому швидкому переході до інформатизації не варто забувати про іншу сторону процесу – негативні явища у вигляді цифрової невротизації та знеособлення людини.

Тому в навчальному процесі особливо важливим стає знаходження форм і методів співпраці викладач-студент по системі набуття навичок оволодіння існуючими та продукування нових знань. На наш погляд, такими методами співпраці, що забезпечує оволодіння способами неперервного отримання нових знань, що гарантує навички самоосвіти, що сприяє формуванню самостійного мислення, що розвиває вміння працювати з різною інформацією, даними та формує професійну компетентність – є інтерактивне навчання.

Інтерактивні технології можна представити як різновид активних методів навчання. Але ми виділяємо їх в окремий розділ, щоб підкреслити важливу роль цих технологій у сучасній освіті. Суть інтерактивних технологій у тому, що навчання відбувається шляхом взаємодії всіх, хто навчається. Це співнавчання (колективне, кооперативне, навчання у співпраці), в якому і викладач, і студент є суб'єктами. Викладач виступає лише в ролі організатора процесу навчання, лідера

групи студентів. Інтерактивні технології навчання найбільше відповідають особистісно-зорієнтованому підходу до навчання. В процесі застосування інтерактивних технологій, як правило, моделюються реальні життєві ситуації, пропонуються проблеми для спільного вирішення, застосовуються проектні системи. Тому інтерактивні технології навчання найбільше сприяють формуванню у студентів умінь і навичок, виробленню особистих цінностей, створюють атмосферу співробітництва, творчої взаємодії.

– Інтерактивні технології дозволяють забезпечити глибину розуміння змісту. Студенти освоюють усі рівні пізнання: знання, розуміння, застосування, аналіз, синтез, оцінку.

– Змінюється роль студента: вона активна в плані прийняття важливих рішень щодо процесу навчання.

– Змінюється основне джерело мотивації навчання: стає внутрішнім з самореалізаційною направленістю.

– Значно підвищується роль особистості викладача. Педагог більше розкривається перед студентами, виступає як лідер, організатор навчально-пізнавального та дослідницького процесу.

– Засвоєння незначного обсягу інформації потребує значного часу.

– Кожна інтерактивна технологія потребує попереднього розгляду, інколи й дослідження та відповідної підготовки, як процедури.

Сучасна система навчання вимагає від тих хто навчається охоплення великого обсягу інформації, а оскільки запам'ятати все неможливо, то студентів потрібно навчати розумінню суті речей, осмисленню ідей та концепцій і вже на основі цього – пошуку потрібної інформації, трактування її та застосування в конкретних умовах, формулювання й відстоювання особистої думки. Саме цьому сприяють нові технології навчального процесу.

Використання інтерактивних технологій потребують певної зміни всього навчального процесу студентських

колективів, а також значної кількості часу для підготовки. Якщо в загальноосвітніх школах апробовуються прості інтерактивні технології – робота в парах, малих групах, мозковий штурм тощо, а в ЗВО – атмосфери співробітництва повинна переходити на значно вищий рівень, забезпечуючи при цьому можливість реалізувати особистісно-орієнтоване професійне навчання.

Підготовка педагога до використання інтерактивних технологій навчання повинна бути всеохоплюючою: різноманітні документи, погляди на ситуацію науковців, продумування ходу дій під час виконання завдань в групах чи окремими студентами, тощо. Самі заняття повинні бути ретельно прораховані по часу, по можливих нестандартних ситуаціях, по критеріях оцінювання. Варто продумати форми коментарів студентських дій, систему підготовки по співучасті в цікавій формі, обговорення висловленої іншої позиції.

Інтерактивні технології навчання передбачають застосування інтенсивної комунікації, різноманітних форм діяльності студентської групи та викладача, що змінює поведінку всіх учасників навчального процесу, удосконалює його, індивідуалізує можливості кожного з учасників. З використанням нових технологій по-новому сприймаються і студенти, і викладач завдяки розкриттю талантів чи проявам здібностей, завдяки застосуванню багатосторонньої комунікації, що дає можливість сприйняття студентами викладача як особистості. Крім того, відбувається напрацювання уміння з повагою ставитись один до одного, формулювати свою думку, пропонувати своє бачення проблеми та шлях її вирішення.

При інтерактивному навчанні викладач не може транслявати у свідомість студентів готових знань, а має організувати їхню самостійну пізнавальну діяльність через використання методів проблемного навчання, самостійного виконання різноманітних розумових операцій (аналіз, синтез, порівняння, узагальнення, класифікація та ін.). Він має

поєднувати різні форми організації розумової діяльності (індивідуальну, парну, групову), забезпечуючи постійний процес обміну думками між учасниками освітньої взаємодії. Учасники навчального процесу проявляються як індивідуальні особистості, що вміють обмінюватись набутими знаннями і це, на нашу думку, сприяє саморозвитку, свідомому регулюванню й активізації власної поведінки, виникненню впевненість в можливості власними силами долати перешкоди і труднощі, зародженню готовності до самостійної діяльності та взаємодії з кимось, а також усвідомлення відповідальності за здійснений вибір.

Важливим моментом у використанні інтерактивних навчальних занять є оцінювання діяльності кожного з учасників. Воно повинно бути обов'язково позитивним та оптимістичним, повинна створитись ситуація успіху як мотив до саморозвитку та подальшого самовдосконалення. Педагог при оцінюванні діяльності студентів повинен підкреслити цінність, неповторність, значущість досягнутого результату; вказати на індивідуальні досягнення студента.

На нашу думку, варто пропонувати студентам проводити і самоаналіз та самооцінку своєї діяльності на інтерактивних заняттях – але це робити у закритій формі по напрямках: зміни в розвитку студента, причини таких змін; оцінка ефективності навчальної взаємодії та рівня освітніх умов для розвитку. За рахунок таких письмових роздумів викладач оцінює свою діяльність на предмет: створення сприятливої, позитивної психологічної атмосфери в групі під час занять; на рівень забезпечення мотивації студентів до саморозкриття, відкритої позиції й прагнення до співпраці між собою і з викладачем та ін.

Хочемо зазначити, що використання інтерактивних методів навчання потребує або окремих приміщень, спеціально облаштованих, або створювати в аудиторії нетрадиційну форму розміщення меблів, насичувати аудиторію підручними засобами для успішного проведення такого заняття. На початку

потрібно провести інструктаж, де чітко розглянути правила ведення такого заняття, обговорити всі деталі і провести своєрідне налаштування студентів на роботу.

Застосування інтерактивних методів навчання передбачає моделювання реальних життєвих ситуацій, тому пропонуються і різні організуючі форми роботи: опрацювання студентами документів у малих групах, використання елементів ділової гри, обговорення проблемних питань усіма учасниками навчального процесу. Це, в свою чергу, сприяє створенню атмосфери співробітництва, творчої взаємодії в навчанні, опануванню усіх рівнів пізнання, розвитку критичного мислення, умінню розмірковувати над проблемними ситуаціями.

На наше переконання, інтерактивні технології навчання сприяють більш глибокому проникненню в процес вирішення складних питань, наприклад з освітнього компоненту «Основи демократії та права людини». При дослідженні питання демократичних механізмів функціонування об'єднаних територіальних громад та загроз сепаратизму, розбираємо проблему ідентифікації в ракурсі можливості забезпечення, вироблення своєрідних гарантій та ін. Тоді і постає необхідність досить фундаментально обговорити проблему, розглянувши ідентифікаційні процеси в окремих регіонах та сформованих в них ОТГ за напрямками: соціальна, культурна, етнічна, регіональна, національна та громадянська ідентифікація. Обговорення досліджуваних напрямків відбувається у вигляді круглого столу, де студенти роблять спробу, на основі проаналізованої інформації, прогнозувати можливості конфліктних ситуацій чи появи елементів сепаратизму.

З студентської групи долучаємо до обговорення «наукових експертів», тобто заздалегідь підготовлених з виступами студентів щодо позиції по даній проблематиці відомих науковців, експертів. Досить часто такі обговорення переходять в дебати і тоді арбітром повинен виступити

викладач з узагальнюючою інформацією. Хочемо звернути увагу, що тривалий період студенти особливу увагу звертали на проблему мовної ідентифікації в окремих регіонах і великої її ролі для об'єднання українського суспільства.

При вивченні освітнього компоненту «Основи публічного адміністрування» застосовуємо дослідження системи функціонування ЦНАПу в Переяславській громаді. Розділяємо напрямки роботи окремих груп: дослідження сайту громади на предмет інформації для жителів ОТГ про надання адміністративних послуг; проводиться експрес-опитування про рівень обслуговування в ЦНАП; окремо запрошуємо представника ЦНАП на семінарське заняття, де безпосередньо студентам розповідають про формування, функціонування, проблеми та досягнення ЦНАП, а кожна група звітується про пророблену роботу. Окремо відводиться час для запитань-відповідей, що надзвичайно цікаво в плані передачі досвіду. Елемент гостьової лекції теж є доречним при такій формі заняття, але елемент запитань-відповідей більш ефективний в плані сприйняття проблеми. Крім того, деякі пропозиції студентів щодо дизайну веб-сайтів є доречними, як відзначають фахівці ЦНАП Переяславської ОТГ.

Заняття у формі презентації ідей цікаво відбуваються при вивченні теми «Громадянське суспільство як суб'єкт формування цілей публічного адміністрування» з освітнього компоненту «Основи публічного адміністрування». Група по сайтах громадських організацій Переяславської ОТГ досліджувала напрямки їхньої діяльності, потім розділились на підгрупи за інтересами і безпосередньо розпочали співпрацю. Ознайомившись більш ґрунтовно з учасниками та засновниками громадських організацій, побувавши на їх заходах, особливо «громадських толоках», на семінарському занятті від кожної підгрупи представили власні ідеї поліпшення громадської діяльності організацій, показали фотовиставки своєї співпраці, навіть висвітлили їх участь в обговоренні проблеми благоустрою паркової зони Переяслава силами

молодіжних організацій. Їх активна співпраця з громадськими організаціями триває навіть в умовах війни, правда вже більше в формі волонтерської діяльності.

Не менш цікаво проходять семінарські заняття у формі дискусій при вивченні освітнього компоненту «Соціально-економічна безпека». На всіх семінарських заняттях піднімаються питання залежності рівня життя населення України від стану розвитку економіки країни. Тому проводячи дослідження галузевого, регіонально-економічного розвитку ми намагаємося з'ясувати проблеми і віднайти пропозиції уряду, науковців, аналітиків щодо виходу зі складних ситуацій. Навколо цих пропозицій в студентів виникає багато дискусій, так як це та тема, яка найбільше хвилює і вирішення якої є найбільшою потребою всього суспільства. Завдяки таким дискусіям студенти навчаються критично мислити, порівнювати факти, аналізувати статистичні дані, усвідомлювати, обмірковувати та викладати власні думки за законами розуму.

Правильно організована дискусія фактично є практикою організації творчої наукової праці, наукового спілкування, що забезпечує набуття нових знань. Хочемо наголосити, що організовані та правильно проведені дискусії виступають інструментарієм формування комунікативної культури, стимулюють ініціативність та забезпечують взаємозбагачення інформацією про предмет обговорення.

Оскільки правила проведення дискусії передбачають дотримання регламенту, то дискусія вчить лаконічності виступу, толерантності, сприйняття відмінної точки зору; випрацьовується дискусійна культура. В межах проведення дискусії відпрацьовуються і індивідуальний підхід під час підготовки, і забезпечується процес генерування ідей, що для студентів є важливим елементом навчального процесу, і актуалізуються набуті раніше знання.

В системі формування знаннєвого суспільства вагома роль відводиться такому освітньому процесу, де б випускники

мали навички виходити з любых професійних ситуацій, тому кейс-метод (метод конкретних ситуацій), як метод формування професійних умінь майбутнього педагога професійного навчання, повинен бути одним з провідних. Конкретна ситуація (кейс) застосовується для активізації пізнавальної діяльності студентів, для правильного використання теоретичних знань на практиці через механізми: ідентифікації проблеми, аналізу можливостей її розв'язання, прогнозування перебігу подій та ін. Кейс-метод допомагає формуванню майбутнього фахівця, що здатен працювати в команді, вмiє спостерігати, відбирати важливу для аналізу інформацію, вислуховувати альтернативні пропозиції та висловлювати власну аргументовану думку; мислити та, при потребі, випрацювати процес швидкого набуття нових знань.

Варто погодитись із тими, хто вказує на складність розроблення кейсів для студентської аудиторії. Тому, на нашу думку, варто організувати гостьові лекції з практиками виробництва і на основі їх досвіду формувати конкретні ситуації (кейси), як навчальні методи.

При вивченні освітнього компоненту «Теорія та практика референтської та офісної діяльності» застосовуємо кейс-метод, а конкретні ситуації розробляємо з представниками баз виробничої практики, щоб наблизити студента до тих проблемних ситуацій, які йому зустрінуться в час проходження такої практики. Зазвичай розглядається низка ситуацій і на протязі періоду проведення семінарських занять дані кейси досліджуються. Рекомендуємо студентам письмовий аналіз кейсу, огляд літератури з проблематики, роздатковий матеріал, матеріально-технічне забезпечення тощо. Викладач регулює процес аналізу конкретної ситуації; стежить за процедурою та регламентом обговорення; вчасно ставить запитання та оцінює пропонувані ідеї для стимулювання чи стримування дискусії, акцентує увагу на окремих моментах. Робота викладача повинна спрямовувати «невидимою рукою» до конструктивних рішень, які в подальшій фаховій діяльності допоможуть «правильно» вийти зі складної ситуації.

Звичайно, метод кейсів є своєрідною імпровізацією, але чим більше наближених до життя імпровізацій в студентській аудиторії, тим менше помилок в реальних ситуаціях. Вважаємо, що в ситуаційному навчанні важливішим є процес знаходження кінцевого результату ніж сам результат. Саме через процедуру знаходження шляхів вирішення ситуації закладається фундамент компетенцій, що з часом переросте в професійну якість. Закладається мисленнева компетенція, що проявляється через аргументування власної думки на основі наявних теоретичних знань та аналізу ситуації.

Практикуємо долучення в онлайн-форматі представників баз практики до проведення дискусії по вирішенню конкретних ситуацій з послідуочим їх коментарем пропозицій студентів. Отримання коментаря і від викладача, і від виробничника-практика – це додаткові переважно практичні знання.

Крім пропозицій по вирішенню конкретної ситуації нас, як викладачів, особливо цікавить процес підготовки пропозицій. Даний процес включає декілька складових, серед яких – рівень теоретичної підготовки відповідно до спеціальності та вміння використання інформаційних ресурсів для віднайдення оптимальної пропозиції по конкретній ситуації. Комп'ютерна техніка, що використовується для пошуку інформаційних ресурсів, будучи складовою загальних знань студента, допомагає здійснювати розумову діяльність, проте, більш значущою, на наш погляд, виступає складова «уміння мислити правильно, не втрачаючи здатності до інтелектуально-емоційної напруги..., народження нової інформації, визначення її сенсу та значення» (Данильян & Дзьобань, 2022).

Викладач повинен чітко, прослідковуючи процес підготовки студентом пропозицій, визначити – чи відбувається просте транслявання знайденої інформації, чи наявною є здатність до породження інформації. В першому випадку – це достатність знань для використання технологічних систем при пошуку рішення по конкретній ситуації. Але тим і відрізняється

знаннєве суспільство від інформаційного, що ми, викладачі, повинні своєчасно виявити можливості і створити простір для розвитку людського розуму, сприяти його вдосконаленню та допомогти у саморозвитку.

Вірне транслявання інформації характерне для багатьох студентів і лише для невеликої частини з них отримана інформація, через механізм поєднання з соціальною інтелектуалізацією особи, з її рівнем розумових здібностей, забезпечує народження новизни. Завданням викладача є такий творчий прояв своєчасно підтримати і сприяти розкриттю, але і задати вектор «творення соціального продукту», який би продукував розвиток, а не руйнування.

Вказані вище завдання викладача в великій мірі виконуються через ще один вид активних методів навчання – ділові ігри, які можна визначити як імітацію діяльності організації, установи чи виробництва. Ділову гру можна вважати важливим методичним засобом дослідження певної проблеми задля підготовки та прийняття рішення. Особливістю навчання через механізм ділової гри цікавий є тим, що це дуже динамічний процес: потреба у прийнятті рішення супроводжується процедурою багатокрокового уточнення необхідних чинників, аналізу інформації, що додатково надходить під час гри. Відповідно виникають параметри обмежень, так як «впливають» додаткові виробничі ситуації, розв'язання яких підпорядковується загальній меті ділової гри.

Під час проведення ділової гри використовуються навчальні, виробничі та дослідницькі елементи:

– навчальні, так як для вирішення проблеми задіяними повинні бути всі теоретичні знання – тому швидко виявляються прогалини в знаннях, прискорюється процес їх заповнення через механізм використання Інтернет мережі та комп'ютерного забезпечення. «Усім відомо, що комп'ютер має просто фантастичну швидкість роботи. Сучасні навіть побутові моделі є досконалыми настільки, що можуть здійснювати мільярди операцій за секунду. Причому, інтервал між цими

операціями настільки малий, що його неможливо сприймати свідомо, а лише на рівні підсвідомості (звідси поняття «підсвідомий час»). Змагатися у швидкості з комп'ютером людська свідомість не в змозі. За час, який існують комп'ютери, людина пройшла шлях від усвідомлення часу в одиницях «мілісекунд» до малої величини – «наносекунди» (Данильян & Дзьобань, 2022).

- виробничі, так як отриману інформацію потрібно чітко поєднати зі специфікою виробничих потреб, визначити міру можливого використання отриманої інформації.

- дослідницькі, так як, проаналізувавши позитиви/негативи від використання рекомендацій, перевіряється власна гіпотеза на предмет її правильності/неправильності.

При проведенні ділової гри намагаємося забезпечити повне занурення студентів у проблематику організаційної системи, що моделюємо, вводимо в правдоподібну експериментальну ситуацію і, тим самим, даємо відчути себе частиною тої чи іншої виробничої структури. Відповідно, у студентів збільшується інтерес і до навчальних занять, і до тих проблем, що моделюються; зростає пізнавальний напрямок у навчальному процесі, змінюється і самооцінка та оцінка можливостей професійно-людського чинника у виробничих ситуаціях; покращуються взаємовідносини в студентському колективі і, навіть, кардинально міняється відношення до викладачів тих освітніх компонентів, знання яких посприяли результативній участі в грі. Ділова гра допомагає налагодити між студентами та викладачами більш партнерські відносини. Вдало проведена гра характеризує викладача в очах студентів як особистість, професіонала та партнера.

Шляхом долучення студентів до активних методів навчання ми закладаємо в майбутніх педагогах професійного навчання складові професійної компетентності:

- вміння формулювати систему педагогічних завдань при педагогічній ситуації;
- конкретизування поетапних та оперативних завдань;

- передбачення результатів навчання;
- орієнтація на студента із власними цілями та мотивами в навчально-виховному процесі;
- вміння по-новому (нові технології та концепції навчання) працювати зі змістом навчального матеріалу, формуючи загальні та спеціальні навички та вміння;
- вміння працювати з різними за віком, психологічним станом, здібностями студентами, підбираючи ефективні форми, методи та прийоми навчання;
- вміння самоаналізувати власну діяльність та планувати шляхи самовдосконалення і ін.

Поєднання цих та інших компетенційних рис забезпечує формування професійної педагогічної майстерності, яка і перетворюється на своєрідного гаранта в системі розбудови «суспільства знань», як ключа до кращого майбутнього людства, де освіти відводиться роль не «підготовлювача» до життя, а способом життя.

Використання ділової гри, круглих столів, прес-конференцій, дискусій, кейс-методів як пріоритетних форм проведення семінарських занять викладачами кафедри соціальних комунікацій, документознавства та інформаційної діяльності, забезпечується засобами інформаційних і телекомунікаційних технологій, що стали тими педагогічними інструментами, які допомагають істотно підвищити ефективність освітнього процесу.

В процесі підготовки до таких різноманітних активних форм занять студенти користуються сучасними засобами, технологіями і базами даних; мають можливість віддаленого доступу до наукової та навчально-методичної інформації; удосконалюють майстерність комп'ютерної комунікації. В процесі використання комп'ютерної комунікації студенти оволодівають інформаційно-пошуковою комунікативною компетенцією, опановують навичками генерування оригінальних ідей – тим самим, інтенсифікують освітній процес, підвищують його ефективність і якість.

Отриману інформацію у вигляді нових, оригінальних ідей, студенти демонструють на семінарських заняттях у формі «живої подачі»; подальше обговорення цих ідей забезпечує «живе» спілкування: обґрунтування позиції щодо новизни ідей; аргументування на користь її ефективності; надання відповідей на поставлені аудиторією запитання. Дана форма навчального процесу дійсно наближує студентів до реалій майбутньої професійної діяльності; сприяє більшому усвідомленню відповідальності за власний рівень професійної компетентності; допомагає удосконалювати комунікативну та інформаційну культуру.

Так як ми в умовах і карантинних, і військових проблем все частіше стали користуватися дистанційними формами навчання, спілкуватися на форумах, у чатах, проводячи веб-конференції чи віртуальні тренінги, то дотримання норм комунікативної та інформаційної культури перетворилось на ново-професійну компетентність. За короткий проміжок часу, завдяки роботі в команді: держава-університет-викладач-студент-інформаційно-технологічні можливості, ми забезпечили такий рівень комунікації, що це дозволило формувати нові професійні компетенції у всіх учасників команди; дистанційно проводити різноманітної форми навчальні заняття, консультувати, складати сесії, організовувати міжнародні відео-конференції, навчатися без відриву від виробництва, підвищувати професійний рівень шляхом доступу до навчальних програм та ін.

Життя організувало для всіх нас проблемне навчання, поставило вимогу опанування новими комунікативними технологіями з дотриманням норм інформаційної культури і, тим самим, допомогло зрозуміти, що нинішня епоха потребує динамічних, постійно удосконалюваних знань; «багатопланової», творчої людини з багатою індивідуальністю; креативної особистості, здатної до ефективної професійної діяльності в швидко змінюваних умовах.

Висновки. Вхідження сучасного світового простору в

нову епоху переконає нас в тому, що інформація і знання стають основними продуктами виробництва та споживання і це висуває якісно нові вимоги до системи освіти – напрацювати зміни парадигми освіти: від «освіти на все життя» до «освіти впродовж всього життя»; від акценту засвоєння значних обсягів інформації до опанування способами безперервного набуття нових знань та вміння вчитися самостійно – тим самим адаптувати людину до динамічних змін в умовах поширення інтенсивних інформаційних потоків. Освіта повинна сприяти розвитку особистості, оволодіння нею способами та навичками отримання існуючих та продукування абсолютно нових знань через механізм постійної самоосвіти та формування самостійного мислення завдяки розвитку умінь працювати з різноманітною інформацією та різними даними і набувати, таким чином, знань компетенцій.

Виникає, відповідно, потреба в запровадженні інноваційного освітнього процесу, де широко використовуватимуться цифрові технології та активні форми комунікації; нові високопродуктивні методи навчання пов'язуються переважно з активними формами навчання та спрямовуються на відкритість, доступність, ініціативність і винахідливість, з тим щоб формувати у студентів здатність самостійно приймати рішення в будь яких життєвих ситуаціях. Механізм постійного удосконалення професійної компетентності забезпечується за рахунок перетворення освіти в спосіб життя та набуває рис гаранта захисту особистості від непередбачуваного сучасного світу зі всіма його викликами і швидкостями.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Арістова І. В. Доктрина інформаційного права. Київ : Центр учбової літератури, 2013. 347 с.
2. Биков В. Ю. Моделі організаційних систем відкритої освіти : Монографія. Київ: Атіка, 2008. 684 с.

3. Биков В. Ю. Проблеми та перспективи інформатизації системи освіти України. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/9649/1/Art105Text-2.pdf> (дата звернення 08.11.2022).

4. Данильян О. Г., Дзьобань О. П. Інформатизація як атрибут інформаційного суспільства: від ретроспекції до сучасної рефлексії. *Інформація і право*, 2022. № 1 (40). С. 9-20, с. 14.

5. Майже 4 мільйони українців зараз у Європі. Скільки з них ми можемо втратити і чому. URL: <https://www.epravda.com.ua/news/2022/06/9/688009/>(дата звернення 23.11.2022).

6. Мельник О. Л. Інформаційне суспільство та суспільство знань – становлення та розвиток понять. *Вісник національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут»: Філософія. Психологія. Педагогіка*. 2007, № 2. С. 57-60.

7. Пархоменко О. В. Інформаційно-знаннєве суспільство: проблеми, особливості. *Науково-технічна інформація*. 2010. № 1. С. 3-6.

8. Писаренко Н. Н. Концепція «суспільства знань»: зміст, основні характеристики. *Водний транспорт*, 2013. № 2. С. 103-107.

9. Савченко С. В. Еволюція переходу інформаційного суспільства в «суспільство знань» у добу глобалізації. *Актуальні проблеми державного управління*, 2014. № 2. С. 271-277.

10. Сідун Л. Ю. Компетентнісний підхід як чинник якісної вищої освіти. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Педагогіка, соціальна робота»*, 2011 . Вип. 20. С. 133-136.

11. Скільки українців поїхало за кордон і що державі з цим робити. URL: <https://ces.org.ua/migration/>

12. Федорова Н. Є. Перспективи трансформації інформаційного суспільства в економіку знань. *Глобальні та національні проблеми економіки. Наукове фахове видання Миколаївського національного університету ім. В. О. Сухомлинського*, 2015. № 3. С. 28-32.

13. Шаров С. Компетентнісний підхід: переваги, структура та особливості. *Науковий вісник МНУ імені В.О. Сухомлинського. Педагогічні науки*, 2018. № 4 (63). С. 194-199.

REFERENCES

1. Aristova, I. V. (2013). *Doktryna informatsiinoho prava [Doctrine of information law]*. Kyiv : Tsentr uchbovoi literatury, 347 [in Ukrainian].
2. Bykov, V. Yu. (2008). *Modeli orhanizatsiinykh system vidkrytoi osvity [Models of organizational systems of open education] : Monohrafiia*. Kyiv: Atika, 684 [in Ukrainian].
3. Bykov, V. Yu. (2017). *Problemy ta perspektyvy informatyzatsii systemy osvity Ukrainy [Problems and prospects of informatization of the education system of Ukraine]*. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/9649/1/Art105Text-2.pdf>[in Ukrainian].
4. Danylian, O. H., Dzoban, O. P., (2022). *Informatyzatsiia yak atrybut informatsiinoho suspilstva: vid retrospektsii do suchasnoi refleksii [Informatization as an attribute of the information society: from retrospection to modern reflection]*. *Informatsiia i pravo*, 1 (40), 9-20 [in Ukrainian].
5. *Maizhe 4 miliony ukraintsiv zaraz u Yevropi. Skilky z nykh my mozhemo vtratyty i chomu [Almost half a million Ukrainians are now in Europe. How many of them can we lose and why]*. URL. [https:// www.epravda.com.ua/ news/ 2022/06/9/688009/](https://www.epravda.com.ua/news/2022/06/9/688009/) [in Ukrainian].
6. Melnyk, O. L. (2007). *Informatsiine suspilstvo ta suspilstvo znan – stanovlennia ta rozvytok poniat [Information society and knowledge society - formation and development of concepts]*. *Visnyk natsionalnoho tekhnichnoho universytetu Ukrainy «Kyivskiy politekhnichnyi instytut»: Filosofiia. Psykholohiia. Pedahohika*, 2, 57-60 [in Ukrainian].
7. Parkhomenko, O. V. (2010). *Informatsiino-znannieve suspilstvo: problemy, osoblyvosti [Information and knowledge society: problems, features]*. *Naukovo-tekhnichna informatsiia*, 1, 3-6 [in Ukrainian].

8. Pysarenko, N. N. (2013). Kontsepsiia «suspilstva znan»: zmist, osnovni kharakterystyky [The concept of «knowledge society»: content, main characteristics]. *Vodnyi transport*, 2, 103-107 [in Ukrainian].

9. Savchenko, S. V. (2014). Evoliutsiia perekhodu informatsiinoho suspilstva v «suspilstvo znan» u dobu hlobalizatsii [The evolution of the transition of the information society into the «knowledge society» in the era of globalization]. *Aktualni problemy derzhavnoho upravlinnia*, 2, 271-277 [in Ukrainian].

10. Sidun, L. Yu. (2011). Kompetentnisnyi pidkhid yak chynnyk yakisnoi vyshchoi osvity [Competency approach as a factor of quality higher education]. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnoho universytetu. Seriia «Pedahohika, sotsialna robota»*, Vyp. 20, 133-136 [in Ukrainian].

11. Skilky ukraintsiv poikhalo zakordon i shcho derzhavi z tsym robyty [How many Ukrainian swent abroad and what should the statedo about it]. URL. <https://ces.org.ua/migration/> [in Ukrainian].

12. Fedorova, N. Ye. (2015). Perspektyvy transformatsii informatsiinoho suspilstva v ekonomiku znan [Prospects for the transformation of the information society into the knowledge economy]. *Hlobalni ta natsionalni problemy ekonomiky. Naukove fakhove vydannia Mykolaivskoho natsionalnoho universytetu im. V. O. Sukhomlynskoho*, 3. 28-32 [in Ukrainian].

13. Sharov, S. (2018). Kompetentnisnyi pidkhid: perevahy, struktura ta osoblyvosti [Competency approach: advantages, structure and features]. *Naukovyi visnyk MNU imeni V.O. Sukhomlynskoho. Pedahohichni nauky*, 4 (63), 194-199 [in Ukrainian].

АНОТАЦІЯ

Публікація присвячена дослідженню нових підходів до освітнього процесу в умовах побудови суспільства знань, де особлива увага приділена педагогу-новатору, здатному як

засвоювати, так і продукувати нові ідеї; використовувати нові форми, методи та прийоми підготовки фахівців у закладах вищої освіти, оскільки інформаційна епоха вимагає від молодого професіонала вмінь роботи з інформацією, навичок комп'ютерної обробки інформації та знань, поповнюваних впродовж життя, для перетворення інформаційного ресурсу в продукт, послугу, нові знання.

В статті висвітлюється питання зміни сучасної освітньої парадигми, пов'язаної з глобальною революцією та трансформаційними суспільно-економічними змінами, зародженням нової інформаційної культури та в зв'язку з утвердженням сприйняття динамічних знань як основної цінності сучасної епохи. Динамічні знання та інтелект працівника стають базовим засобом виробництва, сприяють зміні способу життя, спілкування, мислення, бачення майбутнього та розуміння майбутнього, тому в статті розглянуто напрями та механізми набуття нових знань.

В ракурсі зміни освітньої парадигми розглянуто перспективи реалізації компетентнісного підходу в вищій освіті, що передбачає підготовку фахівця, який вільно володіє професією і ґрунтовно орієнтується в суміжних галузях діяльності, готового до постійного знанневого зросту та соціальної мобільності.

В статті проаналізовано досвід співпраці викладач-студент по системі набуття навичок оволодіння існуючими та продукування нових знань, що розвиває здібності самоосвіти, вміння працювати з різноманітною інформацією, даними та формує нову комунікативну культуру. Вказано, що за рахунок педагогіки партнерства на принципах рівності, доповнюваності та рівнозначущості забезпечується ефективність системи активно-проблемного навчання (дискусії, круглі столи, кейс-методи, дебати та ін); розвиваються навички:

– самостійної пізнавальної діяльності та критичного мислення;

- використання ІКТ з розумінням сильних і слабких сторін їх застосування;
- вибудовування ефективної комунікації під час підготовки та в процесі проведення навчальних занять;
- постійне поглиблення інтелектуального розвитку;
- організації індивідуального навчального процесу та вибору ефективних стратегій навчання;
- підготовки себе як фахівця, відповідно до вимог сучасного ринку праці.

Ключові слова: освітній процес, інформаційні ресурси, суспільство знань, соціальний капітал, інтелект, активні методи навчання, педагогіка партнерства.